

עבודה זרה יב ADDENDUM

משה שווערד

א. מאירי על עבודה זרה דף יא/ב

והוא שאמרו בתלמוד המערב אכסנאי אסור בן עיר מותר וודאי אכסנאי שאמרו פירושו בשאין ישראל אחר גם כן לשם ובתוספתא אמרו עובר אדם בשיירה ממקום למקום ונכנס לכרך שהירוד לתוכו ונראה טעם הדברים שהשיירה מוכחת שברחוק מהם הוא רוצה לילך וכל שיש לתלות תולין:

ב. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן מ

אם מותר ליכנס להתפלל בחדר שבבנין ביהכ"נ שמתנהגין שלא כדין, שהוקבע למקום תפלה כדין לאנשים כשרים ד' אלול תשי"ט. מע"כ ידידי הנכבד מו"ה מר דוב יהודה גאלדבוים שליט"א.
בדבר להתפלל בביהכ"נ שעיקרו נעשה שלא כדין שהוא בלא מחיצה בין האנשים לנשים, אך יש באותו הבנין איזה חדר שייחדו עבור אלו שאין רוצים להתפלל שם שיתפללו בחדר ההוא שמתנהגין שם כדין אם רשאים לילך להתפלל שם. הנה באינו מפורסם זה לרבים שיש שם מקום כשר להתפלל אסור זה בברור דאף בע"ז שלא נחשדו ישראל תנן בע"ז דף י"א, לענין לילך בדרך שהולכין בה לע"ז בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור ופרש"י מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה, וכ"ש שבאיסור כזה שיש לחוש לחשד שהאיסור קיל לאינשי וגם מצד שידוע שיש בעוה"ר הרבה שחשודים ע"ז. וכיון שלא ידוע שיש שם גם מקום להתפלל כדין הרי הוא כמיוחדת הכניסה לשם רק למקום שהוא שלא כדין.

ומסתבר שהכא יותר חמור, דהתם פרש"י שאסור מפני חשד ולא כתב מפני מראית עין שיאמרו שמהלך לעובדה אף שלשון זה יותר רגיל בגמ', וצריך לומר שהוא כדבארתי במק"א שהם שני ענינים, דהיכא דאמר משום מראית עין הוא כדי שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסור ההוא, והיכא דאמר מפני החשד הוא באופן שאין לחוש שילמדו ממנו לזלזל באיסורין שמ"מ אסור מפני שאסור לאדם להביא שיחשדוהו אף שלא יבא מזה קלקול לאחרים, והוא נלמד מקרא דזהייתם נקיים מה' ומישראל ...

ג. מאירי על עבודה זרה דף יב/א

... ובכאן אין חוששין לכל אלו שחששות רחוקות הם וכל זה לא נאמר אלא בדיעבד אבל לכתחלה ראוי להרחיק קדרתו משל גוי וליזהר בשאר הדברים ואף בסוגיא זו יש גורסין ישראל וגוי ששפתו שהוא לשון דיעבד ומ"מ אנו גורסין ישראל וגוי ששופתין שמן הדין אף לכתחלה מותר אלא שראוי ליזהר כל שלא במקום הדחק וכל שכן בזמן הזה שאין אימת ישראל עליהם בדברים אלו ...

ד. רש"י מסכת עבודה זרה דף יב עמוד א ד"ה הכא נמי

הכא נמי - לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים שבחוצה לה דנימא אסור למכור להם בהמה (א) שדמים הללו שהוא מקבל מהן מחמת בהמה זו דמי עבודת כוכבים הן שהבהמה **היום** לצורך בני תוכה היא ונקרבים היום לעבודת כוכבים והוא איסור דאורייתא מלא ידבק בידך מאומה וגו' (דברים יג) וכ"ש היכא דידעינן דמשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו ועבר האי גברא אדרבנן דאסרי לישראל לשאת ולתת עמם ביום איד.

ה. רש"י על עבודה זרה דף יב/א

רש"י ד"ה הכא נמי (הא'). ונקרבים **היום** לע"ז כו'. נראה דצ"ל **היו** תחת היום עי' בתוספות ור"ן:

ו. סדר יעקב

רד"ה ה"נ. ונקרבים היום וכו' ע' רש"ש ש' דנדל"ל "היו". נ' דר"ל דקאי על המעות שהקריזוס פעם לע"ז (ולפי"ז א"ש דהס גוף תקרובת ע' תרי"ד מ"ק). אצל דקדק"ס אות נ' הניא גי' דפוס פיזרו דרש"י וז"ל שהבהמה הזו לצורך בני תוכה, ונקרבת לע"ז היא, ואיסור דאורייתא וכו' מנאר דקאי על הבהמה, ועוד ק' דא"ה למה פרט רש"י דוקדא בהמה. ע"כ היה נ' דרש"י ס"ל דאלו הדמים הם, "דמי ע"ז" שהחליט דנדר ע"ז, רק אם היה הגוי נותן לישראל עכשיו וקונה דבר שלא לצורך ע"ז היו מתבטלים, ומותרים כחילוק ר"פ בתד"ה דכוותה וע"כ פרש"י שקונה בהמה לע"ז וע"כ נשארים הדמים באיסורם. (אלא שנתום הנ"ל

ז. חדושי הר"ן על עבודה זרה דף יב/א

אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מאית אימא לא צריכא. מיהא שמעינן דאפי' במקום סכנת נפש אסור להיות נראה כמשתחוה לעבודה זרה ואפי' אין אדם רואהו והרי זה בכלל מה שאמרו (פסחים כ"ה א') בכל מתרפאין חוץ מע"ז וכו'...

ח. תרומת הדשן חלק א סימן קצו

שאלה. כומר תקיף או שר שיש לו צלם או שתי וערב קבוע בבגדו או בכובע, ובא יהודי כנגדו לכבדו להשתחוות לו ולהסיר מצנפתו מפניו, שרי או אסור?

תשובה. יראה דטוב ליזהר ולמנוע בכל היכולת מלהשתחוות נגדו בכה"ג. דהשתחוויה היא מן העבודה שחייב עליה כרת ומיתות ב"ד לכל ע"ז שבעולם אפי' אינה עבודתה בכך. וכן זכורני בימי חורפי שהכומר מפראוס"ן שהיה בווינ"א ממונה על כל הנכסים שהיו שם בפראוס"ן, וכל אותן הכומרים שתי וערב קבוע להם בסרבולים, כשהיו היהודים באים אצלו בשביל עסקיהם ידע שלא יכבדוהו בעבור התועבה שכנגדו בפניו, היה רגיל לכפול הסרבול ולכסותה כדי שיוכלו לכבדו:

אמנם מצאתי ממש כנדון זה העתקה תשובת מהר"ר יצחק מאופנהיים וז"ל, על אודות הכומרים שיש להם צלם קבוע לפניהם בבגדיהם אם מותר לקום בפניהם ולהסיר הכובע? נראה לי שמותר להשתחוות להם ולקום מפניהם ולהסיר הכובע נגדיהם, מאחר שאין עושין עצמן ע"ז ואינם נעבדים אלא מפני גדולתן שהם שרים, לא מפני שתי וערב שלהם. וראי' מפ' ד' מיתות (סנהדרין סא, ב) דקאמר להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך, יכול אדם נעבד כהמן, ת"ל לא תעבדם. אלמא מותר להשתחוות למי שאינו נעבד. אבל מ"מ יעצים עיניו בכל היכולת, או יקום טרם בואם עכ"ל. והיינו ממש כמו שאלותינו. ואעפ"י שנראה לחלק בראייתם ואיכא למימר דודאי שרי להשתחוות לאדם שאינו נעבד, ובלבד שאין לו צלם בפניו שלא יהא נראה כמשתחוה לצלם. והכי איתא בתוס' פ' כלל גדול (שבת, ב, ב ד"ה רבא) לחד שינוי, דלהכי לא השתחוה מרדכי להמן אליבא דרבא דפטר עובדי ע"ז מיראה, אלא משום דשני צלמים היה לו להמן על לבו:

ובא"ז בהל' ק"ש כתב דאסור להשתחוות במודים בתפלתו כשהנכרי בא כנגדו עם שתי וערב. וכה"ג אמרינן פ' ק"ד ע"ז (יב, א) נתפזרו לו מעותיו לפני ע"ז לא ישחה ויטלם, דנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה מותר. ומעיין המושך מים לפני ע"ז לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה מותר. ופירש"י (ד"ה ואם אינו) אינו נראה מותר כגון שפונה לאחוריו או לצדדין או כה"ג. ואע"פ דבשותה ומלקט מעות שנתפזרו לו שפיר יש לו לתלות שהוא שוחה ומשתחוה בשביל צרכיו ולא בשביל הע"ז, אעפ"כ אסור אא"כ שיהא אינו נראה בגוף השתחויה. וה"ה בצלם בבגדו דאע"ג דיש לתלות דבשביל הגדולה משתחוה ולא בשביל הצלם לא שרי. ושמא י"ל דכשנתפזרו לו מעות ובשותה הואיל ולא שכיחי כולי האי לשחות

ולהשתחוות בענין זה, ומאן דחזי ליה שוחה ומשתחוה לא מסיק אדעתיה דבשביל המעות או כדי לשתות שוחה, אלא סבור ודאי שלע"ז הוא משתחוה דשכיח טפי מן האומות, לכך בעינן אינו נראה בגוף ההשתחויה. **אבל** **בנ"ד דרגילות הוא טובא להשתחוות לשרים ולשלטונים חשיב שפיר אינו נראה**. וצ"ע גבי הא דכתב לעיל משתי וערב הקבוע בבגדי השרים מפראוס"ן, היה נראה להתיר בהן טפי מהא דכתב במרדכי ר"פ הצלמים בשם ראבי"ה, דשתי וערב שנושאים לזכרון לא מחמירין בהו. וכן אלו השרים אין להם שתי וערב אלא להודיע שהם מאותה המדינה. אמנם ההוא דמרדכי בשם ראבי"ה לא קאי אלא דאין לאסור אותו שתי וערב כדאסרינן צלמים שנעבדו, אבל לענין נראה כמשתחוה להם אפשר אין לחלק, הנראה לענ"ד כתבתי:

ט. שו"ע יו"ד סימן קנ

(ב) ישוב לו קוץ ברגלו בפני עבודת כוכבים, או נתפזרו לו מעות לפניה, לא ישוח להסיר הקוץ וליטול המעות, מפני שנראה כמשתחוה לה, אלא ישוב או יפנה אחוריו או צדו לצד עבודת כוכבים, ואחר כך יטול

• שפתי כהן על יו"ד סימן קנ

(א) מפני שנראה כמשתחוה כו'. כתוב בהגהת פרישה ולפי מאי דקיימא לן דכל דבר שאסור משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור ה"ה כאן אפילו אין שום אדם רואהו אסור וכן מבואר בסמ"ג סימן י"ט עד כאן לשונו וכן הוא בתוספות (פרק קמא דעבודת כוכבים דף י"ב סוף ע"א) ובהג"א שם מחמיר רבי יודא בשם ר"י וכן משמע בטור להדיא וכך הם דברי המחבר ועמ"ש בא"ח סימן ש"א סעיף מ"ה וסימן ש"ה סעיף י"א:

• סדר יעקב

הנ"ל, וק' הרי הרמ"א נס' קנו הנ"ל פסק להדיא דעל לאו ג"כ חייצין למסור א"ע וא"כ איך כ' הש"ך דדעת הפוסקים כדעה א'. שו"ר נס"ד שכנר הק' כן זמנ"ח מזהו רנ"ו (עמוד ק"ט טור א' סד"ה והנה) והראונו נמהר"ס שיק יו"ד סי' קסה (ושו"ר כן נאכ"נ יו"ד סי' קכח ס"ק ז') דיש לחלק בין מנשק ובין נהנה, דנהנה לא מיקרי אצוריהו דאין זה אפי' קצת עבודה, אבל מנשק הוה קצת עבודה (וע' לעיל ד' יא. אות י"א) וכוונת הרמ"א נס' קנ"ו למנשק דבזה צריך למסור א"ע, וא"כ ה"ה בנראה כמנשק לע"ז לדעת הרש"א ודעמיה דעל מראית עין יש דין יהרג ואל יעבור, ה"נ דעל נראה כמנשק נמי יש צו דין יהרג ואל יעבור.	מנ"ח מזהו כ"ח ס"ק ג' נסח משנ"ח דמראית עין דמנשק אינו חייב למסור א"ע כיון דנע"ז יש דעות דעל לאו אינו חייב למסור א"ע כ"ש במראית עין דלאו. ונ' כוונתו דדעת המוס' להלן ד' כז: ד"ה שאני, דעל לאו דנהנה מע"ז אינו חייב למסור א"ע וא"כ ה"נ ל"ש. אך אין זה מוכרח דהנה יש להקשות טובא ציו"ד סי' קנו ס"א ובש"ך ס"ק י' דגם על לאו דג"ע ש"ד חייצין למסור א"ע ולע"ג דכס' קנה סעיף י"א הביא המחבר צ' דעות דהא דנהנה מע"ז אשירה דיהרג ואל יעבור, דעה א' דאין אסור רק כשאומרים דדוקא בשל אשירה מתרפא, ודעה שניה דאפי' נסתם אסור והוא דעת הר"ן וכ' הש"ך ס"ק י"א דדעת הפוסקים כסנרא ראשונה, והיא דעת מוס' ד' כז:
---	--

(ג) פרצופות המקלחות מים בפני עבודת כוכבים, לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים: הגה - י"א דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין, כגון בדין זה, אם יש סכנה בדבר כגון אם ימות אם לא ישתה, מותר לשתות ואין בזה משום יהרג ואל יעבור. (ר"ן פ"ק דעב"ז). **שרים או כהנים שיש להם צורת עבודת כוכבים בבגדיהם, או שנושאים צורת חמה לפנייהם כדרך הגמונים, אסור להשתחוות להם או להסיר הכובע לפנייהם, רק בדרך שאינו נראה, כמו שנתפזרו מעותיו; או שיקום לפנייהם קודם בואם. וכן יסיר הכובע וישתחוה קודם בואם (ת"ה סימן קצ"ו).** ויש מקילין בדבר הואיל וידוע שגם העובדים עבודת כוכבים אינם מסירים הכובע או משתחוים לעבודת כוכבים, רק להשר (שם בשם ר"י מאפנו"ם ומהרי"ו). וטוב להחמיר כסברא הראשונה:

• באור הגר"א על יו"ד סימן קנ

[ה] ויש מקילין כו'. ממש"ש ס"א ב' יכול אפילו נעבד כו' משמע דוקא נעבד וראייתו תמוה ומשמע משמע להיפך ועתוס' שם ד"ה ורבא כו' וי"ל כדאמר כו' וכן בשבת ע"ב ב' בד"ה רבא כו' וכן במעין שם אע"פ שידוע ששוהה לשתות אע"כ אסור **ובתה"ד דחק לחלק ביניהם ומאד דחוקין דבריו**

ועבש"ע א"ח סימן קי"ג ס"ח וכתב בתה"ד שם דאף באותן צלמים שהן לזכרון שמותר בהנאה כמש"ל סימן קמ"א ס"א בהג"ה לענין השתחואה אין חילוק:

=====

י. רמב"ם יד החזקה הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא

(ה) הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות:

יא. שו"ע חו"מ סימן תכז

(י) כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם, ואמר: הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או: איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבא ברכת טוב:

יב. באר הגולה חושן משפט סימן תכז

צ. נלע"ד הטעם שהזהירה התורה על שמירת הנפש הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להטיב להנבראים שיכירו גדולתו ולעבוד עבודתו בקיום מצותיו ותורתו כמו שאמר הכתוב [ישעיה מג ז] כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו וכולי וליתן להם שכר טוב בעמלם והמסכן את עצמו כאלו מואס ברצון בוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו ואין לך זלזול אפקירותא יותר מזה ולשומעים יונעם ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

יג. תוספות מסכת עבודה זרה דף יב עמוד ב ד"ה אלא בוורד

אלא בוורד והדס דקמתהני מריחא - הקשה ר"ת מ"ש מבת תיהא דאמרינן לקמן פ"ב (דף סו): דשרי משום דריחא לאו מילתא היא [1] ותירץ דשאני וורד והדס דעיקרייהו לריחא קיימי והוי כמו קטורת דאף לאחר שנעשית מצותו נהי שאין מועלין בו איסורא מיהא איכא ואפילו לא הוי עיקרייהו לריחא שמא יש לאסור דהא דאמרינן (פסחים דף כד:)

כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן מכל מקום איסורא מיהא איכא [2] ושמא בעבודת כוכבים אפילו ללקות נמי לקי מידי דהוה אכלאי הכרם דלוקין עליהם אף שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיבא בהו אכילה ובעבודת כוכבים נמי לא כתיב בה אכילה באורייתא אלא בדברי קבלה (תהלים קו) ויאכלו מזבחי מתים ואף על גב דכתיב (דברים לב) אשר חלב זבחימו יאכלו מכל מקום לא הוזכר אכילה אצל איסור רק בדברי קבלה דאיתקש זבח למת ויאכלו מזבחי מתים כדאיתא פרק אין מעמידין (לקמן דף כט:). ואפילו אם תמצא לומר דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא אבל בת תיהא אף על גב דבין נסך מיירי דכעין איסור עבודת כוכבים החמירו בו התם ליכא הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתייה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר ואפילו את"ל דשתייה גסה מותרת באיסור הנאה הכא כיון דאם היה שותה היין עצמו לא היתה לו שתייה גסה יש לאסור הריח הדומה לממש אף על פי שאינו נהנה [ועי' תוס' לקמן סו: ד"ה אביי].